

Повshedна Д. В.
здобувачка ЗВО історичного факультету
спеціальності 033 Філософія. Релігія та сучасні суспільні процеси
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ХРИСТІЯНСЬКА ПАРАДИГМА ПОЛІТИЧНОЇ ТЕОЛОГІЇ

Феномен політичної теології в умовах секуляризації дозволяє зрозуміти особливості відносин між політикою та релігією, який сприяє формуванню політичного проекту, завданням якого є легітимізація авторитарної системи влади на релігійних засадах. У науковому дискурсі політична теологія трактується як особлива форма розуміння політичного світу, онтологічною основою можливості свого існування є Божественне Одкровення. Подібний підхід зумовлює осмислення зв'язку між політичною теорією та політичною теологією, розділення політичної та релігійної сфери в сучасних демократичних суспільствах.

Політична теологія в історичних та сучасних трансформаціях має давню традицію, генеза якої сягає грецької та римської філософії. В античний період цей феномен вибудовується на ґрунті органічної єдності політики та релігії, коли світська влада не відділялася від влади релігійної, а політична спільнота ототожнюється із релігійною. Невипадково, для позначення цієї гармонії використовувалося поняття «громадянська релігія». Натомість християнство змінило відношення релігії і політики, яке чітко розділяло релігійну та політичну сфери буття, заклавши формулу їх подальшої співпраці – «кесарю – кесарево, а Богу – боже». Цей принцип стає визначальним для розвитку демократичних держав оскільки стає передумовою для утвердженні суверенності індивіда у творенні політичного порядку [1, с. 181].

В умовах сьогодення кожна християнська конфесія має своє соціальне вчення, в якому відображені її погляди на різні сторони суспільного життя. визначене ставлення релігійного напрямку до

суспільного ладу, держави, власності, сім'ї та ін., і яке є додатковим засобом надання соціальному життю віруючого релігійного змісту, обґрунтування пріоритету релігійного над нерелігійним. При цьому із зміною особливостей суспільного буття відбувалася зміна й соціального вчення Церкви, оскільки Церква повинна сприймати соціальну візію як стимул до активної дії. Під впливом нових реалій життя більшість Церков наповнюють новим змістом.

Для пояснення нових реалій у православ'ї розвивається соціальне богослов'я, нові сфери богословської думки. Зокрема у соціальне вчення Церков включаються проблеми екології, демографії, війни і миру тощо. Соціальна доктрина Католицької церкви, відносно швидко реагує на виклики часу, враховує нові обставини буття людства і прогнозує можливий хід та наслідки його розвитку. При цьому незмінність основ вчення, що витікають із Святого Письма і всього того, що Церква вважає своїм божественним Одкровенням постійно оновлюватися і відповідати запитам суспільного буття. Науково-технічна революція кінця XIX ст. призвела до погіршення умов життя, соціального захисту, ріст інтенсивності праці та таких змін безробіття, нові соціальні протиріччя і конфлікти. Католицька церква відреагувала на існуючий стан речей, які прямо стосуються політичного устрою суспільства, вирішення нових протиріч між робітниками та роботодавцями.

Християнські церкви скеровують людину до повного розкриття її духовного потенціалу. Одним із головних чинників модернізації теології є людський запит щодо трансцендентного. У різних соціокультурних, політичних, економічних умовах, ці запити набувають широкого масштабу і відрізняються своїм змістом. Однак, на відміну від ранньохристиянських рухів, неортодоксальних філософських учень сучасні політичні моделі прагнуть зберегти свої новації в межах релігійного світогляду. Це досягається як ідейно-догматичними засобами, так і культово-інституційними.

Поширеною моделлю політичної теології є політичне вчення у латиноамериканській інтерпретації «теології визволення». Джерелом породження нової теології була складна політична та соціально-економічна ситуація в Латинській Америці в другій половині XX ст., призводячи до протистояння між різними прошарками населення [2, с. 400]. Активними учасниками антагоністичних процесів стали священики католицької церкви, які очолювали народні та революційні рухи під гаслами захисту християнських цінностей.

Відправним пунктом формування теології визволення стала діяльність Другого Ватиканського собору, рішення якого визначило вектор проблемної тематики Другої Латинської Американської Єпископальної Конференції 1968 р. у колумбійському місті Медельїні, на якій католицькі єпископи здійснили спробу реалізації соборних постанов в умовах

латиноамериканської дійсності. У своїй риториці вони використовували нові поняття «звільнення», «радикальні зміни», «оновлення» і «перетворення» для передачі актуальності обговорюваної проблематики. Прикінцеві документи, як результат роботи конференції, виражали новий погляд церкви на вирішення складної політичної та соціально-економічної ситуації й трактувалися «як Велика Хартія, що вказує на абсолютно новий пасторський підхід» [2, с. 401]. Такий підхід церковних ієрархів відносно до бідних і безправних людей оновив спосіб соціальних відносин на основі теологічного підходу, замішаного на марксизмі й революційному ентузіазмі. Таким чином, офіційно Католицька Церква в Латинській Америці стала на захист пригнобленого населення та в подальшій своїй діяльності виступала захисником саме його інтересів.

Теоретичною основою теології визволення стала енцикліка Папи Павла VI «Розвиток народів», у якій він сконцентрувався не на внутрішньо економічних питаннях, а на міжнародній економіці [3, с. 301]. В енцикліці понтифік, з одного боку, визнавав право людини на приватну власність, а з другого, застерігав монополізм у її використанні, яка, за твердженням папи, обмежить свободу ближнього: «Абсолютно неприпустимо, коли прибуток визнається основним мотивом економічного прогресу, конкуренція основним законом економіки, а приватна власність абсолютним і необмеженим правом» [4, с. 74].

Прогрес, на думку римського понтифіка, не обмежується винятково економічними показниками, а містить в собі розвиток кожної особистості: «Людина за Божим покликанням здатна до саморозвитку» [2, с. 401]. Таким чином, соціальний прогрес розпочинається з розвитку людини на основі всебічної підтримки різних спільнот й інституцій. У цьому контексті папа звертається до філософських основ людського розвитку: «В основі будь якої людської діяльності закладені принципи матеріалістичної й атеїстичної філософії, яка ігнорує релігійну думку й позбавляє особу свободи вибору і її гідності» [2, с. 401]. Значення цієї енцикліки підкреслив Папа Бенедикт XVI, вказуючи на важливість соціальної евангелізації побудованої на принципах любові, свободи та справедливості: «Павло VI усвідомив важливість розв'язання глобальних соціальних проблем на основі християнських цінностей й спільному братерстві» 2, с. 401.

Теологія визволення виникла як реакція на неспроможність церкви теоретично і практично вирішити соціально-економічні проблеми країн латиноамериканського континенту. У цьому контексті, основний акцент теології звернений на практику, в якій її послідовники вбачають найважливішу істину в житті. Пошук та розроблення практичних рекомендацій щодо впровадження планів заходів з покращення ситуації містять тексти Святого Письма, як Божественне одкровення, дароване людям. З точки зору герменевтики, теологія визволення більш наближена до протестантської екзегетики, адже повернення до авторитету Біблії і

право її тлумачення людьми відповідає ідеології європейського реформаційного руху. Святе Письмо, за твердженням латиноамериканських богословів, орієнтоване винятково на знедолені верстви суспільства з метою активації їх боротьби за істину та справедливість. Вираженням подібного принципу з цього контексту впливає заперечення монополії церкви на право тлумачення Біблії як істини останньої інстанції. Прерогатива надається всім вірянам, а особливо належним до знедолених верств суспільства, які становлять кістяк християнської громади [2, с. 402].

Політична модель латиноамериканської теології зображає Христа Визволителем людей від соціально-економічного гніту, що робить її політизованою і зорієнтованою на певну групу населення [5, с. 17]. При цьому в теології визволення заперечується можливість досягнення соціальної рівності шляхом революційного перевороту.

Література:

1. Шевчук Д. Історичні трансформації та сучасні концепції політичної теології. Наукові записки НаУОА. Серія «Культурологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2012. Вип. 10. С. 176–187.

2. Соколовський О. Л. Христологія: еволюція доктрини: монографія. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2018. 472 с

3. Шепетяк О. Соціальне вчення Церкви в енцикліках римських пап. Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 83. С. 298–302.

4. Кияк М. Еволюція положень соціальної доктрини Римокатолицької церкви стосовно проблеми гуманізації економіки. Українське релігієзнавство: Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і відділення релігієзнавства Інституту філософії НАНУ. 2007. № 43. С. 70–76.

5. Вітер Д. Неомарксистські ідеї в сучасній християнській теології. Колегія. Парадигми теології, філософії релігії і релігієзнавства. 2011. № 7 (20). С. 9–24.